

МІНІСТЕРСТВО
АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ
ЕКОНОМІКИ ТА БІЗНЕСУ

ЗБІРНИК
НАУКОВИХ ПРАЦЬ
ТАВРІЙСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО
АГРОТЕХНОЛОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
(ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ)

№ 2 (18)

Том 2

Мелітополь

2012

УДК 631.1(06)

Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки) / За ред. М.Ф. Кропивка. – Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія «Люкс», 2012. - № 2 (18), том 2. – 430 с.

У матеріалах збірника наукових праць обґрунтовуються концептуальні напрями стратегічного розвитку аграрного сектору економіки України. Висвітлюються особливості формування господарського механізму аграрних підприємств в умовах глобалізації економіки. Містяться пропозиції щодо вирішення проблем розвитку економіки, менеджменту, маркетингу, бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств та сільськогосподарського дорадництва.

Редакційна колегія:

Голова редакційної колегії (науковий редактор):

Кропивко М.Ф. – д.е.н., професор, академік УААН, член наглядової ради ТДАТУ

Заступники голови:

Кальченко С.В. - к.е.н., доцент, докторант

Косторной С.В. - к.е.н., старший викладач

Відповідальні за випуск збірника:

Карман С.В. – к.е.н., доцент, декан факультету економіки та бізнесу

Кальченко С.В. - к.е.н., доцент, докторант

Косторной С.В. - к.е.н., старший викладач

Відповідальний секретар:

Сокол О.Г. - к.е.н., доцент, заступник декана факультету економіки та бізнесу

Члени редакційної колегії:

Плаксінко В.Я. – д.е.н., професор

Мармуль Л.О. – д.е.н., професор

Зінов'єв Ф.В. – д.е.н., професор

Воробйов Ю.М. – д.е.н., професор

Зінов'єв І.Ф. – д.е.н., професор, зав. каф. менеджменту та маркетингу

Карман С.В. – к.е.н., доцент, декан факультету економіки та бізнесу

Лобанов М.І. – к.е.н., доцент

Брустінюк В.М. – к.т.н., професор, зав. каф. організації виробництва та агробізнесу

Транцова Д.М. – к.е.н., доцент, зав. каф. бухгалтерського обліку та аудиту

Воронянська О.В. – к.е.н., доцент, зав. каф. аналізу та контролю

Яцук О.О. – к.с.н., доцент, зав. кафедри фінансів та кредиту

Грицаєнко Г.І. – к.е.н., доцент, зав. кафедри економіки підприємств

Збірник наукових праць

Таврійського державного агротехнологічного університету

(економічні науки)

затверджений Президією ВАК як наукове видання в якому можуть бути опубліковані основні результати дисертаційних робіт.

(Протокол засідання Президії ВАК № 1-05/1 від 10 лютого 2010 р.)

Друкується за рішенням Вченої ради Таврійського ДАТУ

(протокол № 9 від 29.05.2012).

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ №14207-3178Р від 30.05.2008

© Таврійський державний агротехнологічний університет,
Міністерство аграрної політики та продовольства України

ЗМІСТ

1. <i>Бабан Т.О.</i> Сутність поняття «експортний потенціал» у економічній науці.....	7
2. <i>Базецкая А.И., Ковалевская А.В.</i> Проблемы предпринимательства в современных условиях государственного и регионального регулирования	17
3. <i>Васильчак С.В., Петриняк У.Я., Дациук-Томчук М.Б.</i> Формування організаційних засад маркетингової діяльності молокопереробних підприємств Львівщини як чинник ефективного виробництва	29
4. <i>Вовк М.В.</i> Інвестиційна привабливість сільського господарства України на галузевому та регіональному рівнях	38
5. <i>Воловоденко Л.В.</i> Системи енергоменеджменту в регіоні, як складова державної системи управління в енергетики	43
6. <i>Волощук В.Р.</i> Сутність та сучасні механізми управління кредитуванням аграрних підприємств.....	49
7. <i>Гайбура Ю.А., Загітко Л.А., Дудзяк О.А.</i> Нетрадиційний туризм як засіб еколого-економічного розвитку сільської місцевості ННП «Подільські товтри»	61
8. <i>Гордіца Т.М.</i> Передумови необхідності впровадження механізму регулювання банківського морального ризику.....	70
9. <i>Гуторова О.О.</i> Особливості конкуренції й основні чинники формування конкурентоспроможності плодово-ягідної продукції.....	81
10. <i>Дімітрієва С.Д., Зінов'єв Ф.В.</i> Конкурентоспроможність випускників ВНЗ та їх затребуваність на ринку праці.	91
11. <i>Дишлюк Н.І., Свята Л.М.</i> Необхідність управління інноваційними змінами на підприємстві.....	97
12. <i>Довгань Ю.В.</i> Стан та перспективи розвитку продукції підприємств олійно-жирового підкомплексу АПК.....	105

вільну ринкову нішу.

Реалізація цього потенціалу потребує консолідації зусиль влади і бізнесу у створенні сприятливого інвестиційного клімату в Україні та її регіонах, підвищенні інвестиційної привабливості підприємств галузі, гармонізації взаємовідносин аграрних формувань-виробників насіння олійних культур та переробних підприємств.

Анотація. В статті розглядаються основні тенденції та перспективи розвитку ринку semen масличних культур та продукції їх переробки в Вінницькій області, Україні та в світі.

Ключові слова: масложировий підкомплекс АПК, ринок semen подсолнечника, ринок semen, ринок semen сои, ринок растительного масла, експортний потенціал, експортна пошлина.

Summary. The main tendencies and perspectives of the market development of the oil seed crops and products of their processing in Vinnytsia region, Ukraine and in the world are considered in the article.

Key words: oil and fat subcomplex of the agroindustrial complex, market of sunflower seed, market of rapeseed, market of soybean seed, market of plant oil, export potential, export duty.

Список літератури

1. Показники роботи за 2009 рік та січень 2010 року, 2009/10 МР // Олійно-жирова галузь України. Інформаційно-аналітичний бюлетень олійно-жирової галузі України та Російської Федерації. - Харків: УкрНДІОЖ НААН, 2010. - 108с.
2. Показники роботи за 2010 рік та січень 2011 року, 2010/11 МР // Олійно-жирова галузь України. Інформаційно-аналітичний бюлетень олійно-жирової галузі України та Російської Федерації. - Харків: УкрНДІОЖ НААН, 2011. - 112с.
3. Характеристика олійно-жирового комплексу України [Електронний ресурс].- Режим доступу: <http://geograf.com.ua/library/geoinfocentre/20-human-geography-ukraine-world>
4. Grains and Oilseeds Outlook for 2010 [Електронний ресурс].- Режим доступу: http://www.usda.gov/oce/forum/2010_Speeches/Presentations

УДК 338.43.01

Дубініна М.В.,
к.е.н., доцент,

Миколаївський державний аграрний університет

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АГРАРНОГО СЕКТОРУ РЕГІОНУ

Анотація. Проаналізовано сучасний стан сільськогосподарського виробництва Миколаївської області. Проведено узагальнення протиріч та основних проблем у розвитку аграрного сектора економіки. Запропоновано напрями інституціональних перетворень в аграрному секторі економіки.

Ключові слова: інститут, інституціональні перетворення, аграрний сектор економіки, розвиток.

Постановка проблеми. Найважливіше місце в економіці країни займає аграрний сектор економіки. В умовах радикальних соціально-економічних перетворень народного господарства країни на основі ринкової стратегії одним з ключових питань є визначення характеру та вектора впливу інституційної складової на весь відтворювальний режим функціонування, на тип еволюційного розвитку соціальної структури аграрного сектора. Економічна реформа, що здійснюється з початку 90-х років ХХ століття в сільському господарстві, перш за все, торкнулася саме цих інститутів. Проте в процесі ринкових реформ, що проводилися поспішно, без необхідного наукового, правового та економічного забезпечення, відбулися, можна сказати, косметичні інституційні зміни. Великий потенціал аграрного виробництва в таких умовах виявився неефективним в тому, що внутрішній стан ресурсів і, в першу чергу, право власності на ці ресурси не відповідали новій інституційній моделі. Не отримав очікуваного розвитку також й індивідуальний приватний сектор у формі фермерських господарств, не спрацював в повній мірі ефект кооперації виробництва, не були чітко визначені параметри інтеграційних процесів. Це негативно вплинуло на стан аграрної економіки і відтворювальні можливості всієї господарської системи аграрного сектора економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Стратегії, тактики, механізмів інституційних перетворень в процесі ринкової трансформації аграрного сектора економіки присвячені численні наукові дослідження. Проте, у наукових

розробках, не завжди чітко і однозначно визначаються методологічні підходи до проблеми, напрямки її вирішення, предметно не показується осягнення мети інституційних перетворень - підвищення ефективності вітчизняного аграрного виробництва. Проблеми, пов'язані з розвитком інституційних процесів у національній економіці в цілому, та у сільському господарстві на різних історичних етапах, в тому числі в процесі сучасних ринкових реформ, досліджені вітчизняними економістами та отримали відображення в працях таких вітчизняних та закордонних вчених: А.А. Гриценко, О. Д. Гудзінського, Ю. М. Лопатинського, Т.О.Осташко, А.В.Турьянського та ін. Разом з тим реальний соціально-економічний, особливо демографічний стан обумовлює необхідність подальшої більш поглибленої роботи в області цілеспрямованого правового, економічного і організаційно-управлінського регулювання власне інституційних процесів, як одного з визначальних умов забезпечення розвитку аграрного сектору економіки.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розгляд стану аграрного сектору економіки Миколаївської області, виявлення існуючих тут проблем, також визначення комплексу дійових заходів, спрямованих на розвиток даного сектору економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Соціально-економічні перетворення в аграрному секторі економіки характеризуються структурними перетвореннями, пов'язаними з руйнуванням умов планової економіки організаційно-правовими основами аграрного виробництва і лібералізацією ринків сільськогосподарської продукції та продовольства, а також матеріально-технічних ресурсів для господарства за відсутності ефективних інститутів їх регулювання, руйнування земельної служби, інших обслуговуючих структур, що викликало погіршення фінансового стану галузі, деградацію соціальної сфери села. Такі процеси значною мірою були зумовлені безпрецедентним спадом промислового

виробництва, зростанням безробіття в країні, скороченням внутрішнього попиту на споживчому ринку.

Покращення стану в ряді галузей сільського господарства в кінці 90-х років, особливо в птахівництві, виробництві соняшнику, було пов'язано, головним чином, з надходженням до них фінансових ресурсів від зовнішніх інвесторів. У той же час тривало скорочення посівних площ, поголів'я великої рогатої худоби. Знизився виробничий потенціал, високим залишалась питома частка збиткових організацій, зростала кількість сільськогосподарських підприємств, які пройшли процедуру банкрутства, продовжився відтік з сільської місцевості працездатного населення, ускладнилася демографічна ситуація в сільській місцевості. Темпи приросту харчової продукції в основному задовольняли життєспроможний попит населення, проте значною мірою вони підтримувалися за рахунок її виробництва з імпоротної сировини. В результаті стабільність сільськогосподарської продукції та продовольства забезпечувалася завдяки високій частці в ньому імпорту основних видів продукції - м'яса та м'ясопродуктів, молочних продуктів, а також овочів і фруктів, цукру, олії та деяких інших. Інституційні перетворення, в тому числі приватизація підприємств, незважаючи на прийняті законодавчі акти, не принесли помітного поліпшення соціального та економічного становища основної маси сільськогосподарських товаровиробників. Розвиток отримала діяльність агропромислових формувань (агрохолдингів), перш за все в галузях тваринництва і птахівництва, здійснювалося будівництво нових і модернізація існуючих комплексів і птахофабрик. Це дозволило істотно підвищити темпи виробництва свинини, а по птахівництву - перевершити виробничий рівень [5]. Однак світова фінансова та економічна криза, що почалася в 2008 р., позначилася на інвестиційному кліматі в економіці країни і відповідно - аграрному секторі, погіршилася його фінансова стійкість, знизилася тенденція зниження рентабельності сільськогосподарського виробництва, різко зросла закредитованість галузі. В результаті середньорічні темпи приросту валової продукції сільського господарства за 2000-2010 рр. не

перевищували 20%, а в 2003, 2007, 2009 і 2010 р. спостерігався регрес, велика частина сільськогосподарських товаровиробників не має фінансових ресурсів для розширеного відтворення. У регіонах країни, що розрізняються погодними, екологічними, політико-економічними, інституціональними, соціальними умовами, аграрний сектор по-різному реагує на заходи державної аграрної політики (табл. 1). Частина цих відмінностей, що виникають на території України внаслідок різноманітності погодних умов, непереборна, проте їх діапазон може бути зведений до мінімуму, якщо обмежити ступінь уніфікації інституційних умов функціонування агробізнесу в регіонах розумним мінімумом і домогтися максимальної відповідності інституційних перетворень регіональним умовам.

Таблиця 1

Групування регіонів України по зниженню та приросту виробництва продукції сільського господарства у 2010 р. по відношенню до рівня 1990 р.*

Показники	Кількість
Кількість регіонів в яких зниження виробництва склало:	
50-40%	6
40-30%	10
30-20%	3
20-10%	4
10-0%	1
Кількість регіонів в яких спостерігалось зростання виробництва:	1
0-10%	

*Розраховано за даними [5]

Миколаївська область увійшла до найбільш чисельної групи регіонів, в яких зниження виробництва сільськогосподарської продукції у 2010 році порівняно із 1990 роком склало 40-30%. Динаміку галузевої структури аграрного сектора Миколаївської області демонструє таблиця 2, за даними якої можна зробити ряд висновків.

Таблиця 2

Виробництво валової сільськогосподарської продукції у Миколаївській області

Показники	1990р.	1995р.	2000р.	2005р.	2010р.	2010 р. до 1990р., %
Валова продукція сільського господарства, (у порівняльних цінах 2005 р.) млн. грн.	4927,4	2867,3	2018,5	2811,1	3439,0	0,69
в тому числі:						
• сільськогосподарських підприємств	3769,1	1791,8	1014,9	1229,8	1698,1	0,45
• особистих селянських господарств	1158,3	1075,5	1003,6	1581,3	1740,9	1,50
Валова продукція рослинництва, млн. грн.	2425,4	1631,2	1123,6	1858,8	2414,2	0,99
в тому числі:						
• сільськогосподарських підприємств	2127,7	1193,2	818,7	1060,0	1430,0	0,67
• особистих селянських господарств	297,7	438,0	304,9	798,8	984,2	3,31
Валова продукція тваринництва, млн. грн.	2502,0	1236,1	894,9	952,3	1024,8	0,41
в тому числі:						
• сільськогосподарських підприємств	1641,4	598,6	196,2	169,8	268,1	0,16
• особистих селянських господарств	860,6	637,5	698,7	782,5	756,7	0,88

*Розраховано за даними [6]

Перший - починаючи з 1995 року, в галузевій структурі сільського господарства домінують галузі рослинництва. Питома вага рослинницької продукції у валовій продукції сільського господарства за цей період становила понад 55% (в основному, частка рослинницької продукції становила понад 60%). Другий - дану тенденцію формували в основному сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства. Причому, саме фермерські господарства орієнтовані переважно на виробництво лише рослинницької продукції. Третій - динаміка тваринницької продукції характеризується більш стійкою тенденцією, ніж динаміка рослинницької продукції. А саме, переважна її частка виробляється особистими селянськими господарствами. Нестійкий характер галузевої структури сільського господарства вказує на те, що, по-

перше, дана галузева структура не є оптимальною для сільського господарства регіону та й країни в цілому, по-друге, очевидно, носить перехідний характер, по-третє, містить в собі своєрідні стійкі продуктові сегменти, природа яких носить ринковий характер. Підтвердження загальної тенденції нестійкості існуючої структури сільського господарства можна знайти також і в територіальній, продуктової, ресурсної та інших складових. Найбільш рельєфно останнє можна простежити на прикладі інституціональної структури. Наявні офіційні дані вказують на те, що в 2000-ні роки виробництво сільськогосподарської продукції було сконцентровано в особистих селянських господарствах, на долю яких в середньому припадало більше 53%. У той же час, починаючи з 2008р. стався перелом цієї тенденції.

Таблиця 3

Структура виробництва основних видів сільськогосподарської продукції по категоріях господарств Миколаївської області, %

Види продукції	Сільськогосподарські підприємства та фермерські господарства			Особисті селянські господарства		
	1990 р.	2000 р.	2010 р.	1990 р.	2000 р.	2010 р.
Зерно	98,4	88,9	64,0	1,6	11,1	36,0
Цукрові буряки	100,0	98,8	100,0	-	1,2	-
Соляний	99,9	94,1	74,9	0,1	5,9	25,1
Картопля	7,3	0,6	1,8	92,7	99,4	98,2
Овочі	78,6	27,1	44,1	21,4	72,9	55,9
Плоди та ягоди	39,2	43,5	33,4	60,8	56,5	66,6
Виноград	82,7	88,1	93,1	17,3	11,9	6,9
М'ясо (забійний вазі)	72,0	29,2	21,0	28,0	70,8	7,0
Молоко	78,6	26,3	8,0	21,4	73,7	92,0
Яйця	66,9	31,4	76,0	33,1	68,6	24,0
Вовна	97,5	75,8	24,0	2,5	24,2	76,0

*Розраховано за даними [6]

Узагальнення цієї тенденції вказує на те, що має у сільського господарства структура характеризується нестійкістю. І основою цієї риси структури є відсутність в ній стійких ринкових агентів. Ця особливість найбільш рельєфно проявилася на рівні продуктової структури (табл. 3).

Наведені дані, по-перше, підтверджують раніше виявлені тенденції в структурі сільського господарства, а, по-друге, представляють нові тенденції, пов'язані з інституційними характеристиками аграрного сектора. Зокрема, за двадцять років темпи зростання виробництва продукції в особистих селянських господарствах майже не змінювалися, тоді як в сільськогосподарських підприємствах та фермерських господарствах спостерігається досить висока варіація темпів зростання. Зростання, як і провал загальної тенденції, відбувається через поведінку системних ринкових інститутів (сільськогосподарських підприємств та фермерських господарств). Нестійкість даних інститутів в системі сільського господарства веде до нестійкості загальної тенденції розвитку аграрного сектора. Як тільки в інституційній структурі сільського господарства з'являються ринкові агенти, так спостерігається зростання виробництва продукції

Висновки. Проведено аналіз двадцятирічного розвитку вітчизняного аграрного сектора. Виявлено основні динамічні і структурні тенденції. Проведено узагальнення протиріч та основних проблем у розвитку сільського господарства. Дослідження показали, що стабілізація і зниження темпів і обсягів зростання виробництва основних видів сільськогосподарської продукції можливі за наявності стійкої інституціональної структури. Підвищенню обсягів виробництва основних сільськогосподарських продуктів заважає наявність неефективної моделі організації та управління аграрним сектором в регіонах. Подолати дане протиріччя можна за допомогою організації та розвитку ринкових інститутів, під керівництвом держави і контролем суспільства.

Анотація. Проаналізовано сучасне становище сільськогосподарського виробництва Миколаївської області. Проведено обобщення противоречий и основных проблем в развитии аграрного сектора экономики. Предложены направления институциональных преобразований в аграрном секторе экономики.

Ключевые слова: институт, институциональные преобразования, аграрный сектор экономики, развитие.

Summary. The current state of agricultural production, Mykolaiv region. A generalization of the basic contradictions and problems in the development of the agricultural sector. Directions institutional reforms in the agricultural sector.

Keywords: institute, institutional transformation, the agricultural sector, development.

